

הליכות והנהגות

עירוב תבשילין

הליכות והנהגות

פסקי הלכה הידורים אזהרות והנהגות
ודברים שנשמעו מגאוני וצדיקי הדורות זצ"ל

מתוך משנת רבנו
מרן פוסק הדור הגאון האמיתי
רבי משה שטרנבוך שליט"א

נלקט ונערך בעזה"ת
ע"י
מרדכי יחזקאל גולדיש

לזכרון עולם בהיכל ה'

מו"ז אשת חיל ואצילת נפש

מרת **רבקה** בת הר"ר אריה צבי **טסלר** ע"ה

בטח בה לב בעלה

נעימות הליכות ביתה

טובת עין ואוהבת חסד

נצרה לשונה מרע

תדיר שמחה בחלקה, שפתותיה מלאות הודיה

נלב"ע בשם טוב ובשיבה טובה

ביום י"ד בניסן תש"פ

ת.נ.צ.ב.ה.

בכל עניני הקונטרס ניתן לפנות:

משפחת גולדיש

קצנלבוגן 4 י-ם

052 - 7634907

7634907@gmail.com

Rabbi Moshe Sternbuch

Chief Rabbi

of the Orthodox Rabbinical Courts

Rosh HaYeshiva

Jerusalem

משה שטרנבוך

ראב"ד

לכל מקהלות האשכנזים

ראש הישיבה

מח"ס מועדים וזמנים ושו"ת תשובות והנהגות ועוד

עיה"ק ירושלים ת"ז

בעז"ה

לכבוד ידידינו הרב הגאון המופלג רבי מרדכי יחזקאל גולדיש שליט"א,

שמח ליבי ותגל לבבי, בראותי ספרו הנפלא "הליכות והנהגות" מעשה ידיו להתפאר, ורק מתוך עיון וסייעתא דשמיא זוכה להוציא לאור בושם כמזהו.

ב"ה זוכה לכוון לאמיתה בכוונת הדברים, ודבריו הם בלשון צח וקל שוה לכל נפש, ורבים מודים לו ומבקשים שימשיך בעבודת הקודש.

הנני לברך אותו שיזכה מתוך נחת והרחבה, ללמוד וללמד ולזכות הרבים.

הנני מצפה בכליון לרחמי שמים מרובים,

[Handwritten signature]

לזכרון עולם בהיכל ה'

א"מ הולך תמים ופועל צדק, ודובר אמת בלבבו

הר"ר **יחיאל מיכל** ב"ר בנימין **גולדיש** ז"ל

נלב"ע י"ד באייר תשמ"ט

א"מ עוז והדר לבושה, ותשחק ליום אחרון

מרת **רחל** בת הג"ר חיים משה ראובן **גולדיש** ז"ל

נלב"ע כ' במנ"א תשס"ג

מו"ז אציל נפש, ראש וראשון לכל דבר שבקדושה

הר"ר **ראובן דוד** בהר"ר יצחק **טסלר** ז"ל

נלב"ע בליל שבועות תשס"א

מו"ח שמסרה עצמה בכל ליבה ומאודה, למען הכלל והפרט

מרת **שרה** בהר"ר ראובן דוד **הרשקוביץ** ז"ל

נלב"ע י"ג בתשרי תשע"ב

ת. נ. צ. ב. ה.

דברים אחדים

לקראת חג השבועות הממשמש ובא [והוא יחול בע"ש], מגישים אנו בזאת בפני לומדי התורה, מהדורה מחודשת של הקונטרס הליכות והנהגות בעניני עירוב תבשילין. והוא לקט מתוך אוצרו הבלום של רבנו, ספריו 'מועדים וזמנים' 'תשובות והנהגות', 'הגדה של פסח' תשובות מכת"י וכתבים אחרים, וכן דברים שהושמעו בע"פ בהזדמנויות שונות, ועוד.

משך עשרות בשנים כותב רבנו חידושים ובאורים, תשובות ופסקי הלכה, הידורים אזהרות והנהגות, בד' חלקי שו"ע, ובעניני המועדים בפרט. אמנם הדברים פזורים בכל כתביו, ובמשך השנים התווספו דברים בנדונים בהם דן רבנו קודם לכן, ופעמים שינה במעט, או אף חזר בו מפסקים שכתב, כדרכה של תורה. השתדלנו לאסוף את הדינים למקום אחד, ולהעלות מסקנות ברורות, להקל על החפצים לדעת את הדרך אשר ילכו בה, ואת המעשה אשר יעשון, בשאלות המצויות בעניני המועדים. ובעזה"י יעלו על שלחן מלכים, להוסיף לעיין ולהעמיק בדברים, ויתבדרון שמעתתא בבי מדרשא.

התודה והברכה לכל העוזרים והמסייעים, יתברכו כולם מפי עליון, וימלא ד' משאלות ליבם לטובה.

וזאת למודעי, שההלכות הנדפסות בקונטרס היו למראה עיניו של רבנו, העיר ותיקן, כדי שיצאו באופן נכון ומדויק. ואם אמנם שגייתי באי-דיוק או בטעות כל שהיא בהנחלת הדברים, אתי תלין משוגתי.

ובצאתי מן הקודש אקוד על אפי בברכת הדיוט למרן שליט"א, 'אורך ימים ושנות חיים יסיפו לך', ונזכה להתבשם מאור תורתו ויראתו, עד ביאת משיח צדקנו במהרה בימינו, אמן.

מרדכי יחזקאל גולדיש

פתיחת מראי מקומות

מו"ז ב, צ"א = מועדים וזמנים חלק ב סי' צ"א
מו"ז ח"ח ו, פ"ז = מועדים וזמנים חלק ח ליקוטי הערות חלק ו סי' פ"ז
תשובה"נ ה, קמ"א = תשובות והנהגות חלק ה סי' קמ"א
הגמו"ז ע"ת = הגדה של פסח מועדים וזמנים חידושי הערות עירוב תבשילין
שיעורי הלכה = ביצה כולל יוהנסבורג תשמ"ב

עירוב תבשילין

באינו צריך לבשל לשבת

א. אף מי שהכין כל התבשילין לשבת, ואינו צריך לבשל ביו"ט לצורך השבת, מניח עירוב תבשילין ומברך בלי פקפוק, שהותר לו הבישול בכך, אף שאינו צריך, ושכר המצוה והברכה בידו, ותבוא עליו ברכה.

מיהו, הני מילי באוכל משלו, אבל המתארח אצל אחרים שאינו אוכל משל עצמו, ואינו עושה שום מלאכה מיו"ט לשבת מלבד הדלקת נרות, הסכמת האחרונים שמניח עירוב תבשילין בלא ברכה*.

א. ת"ח אחד כאן פרסם בבתי הכנסת כרוז, דמי שאין לו צורך כלל בעירוב תבשילין, כגון דברור אצלו שמבשלין בבית כל צרכי שבת לפני החג, או לפעמים לפני סעודת היום מבשלין בקדירה אחת ואין לו צורך כלל בעירוב תבשילין, לא יברך על מצות עירוב תבשילין, כיון שלבשל אינו צריך, ועל הדלקת נר לחוד, הלוא להרבה פוסקים לא צריך עירוב כלל, א"כ אינו מצווה על עירוב תבשילין. ע"כ ראוי לו לחוש לברכה לבטלה, ע"כ תורף דבריו שפרסם כהוראה לרבים.

אמנם נראה דעירוב תבשילין הוי מצוה בכל אופן. שיסוד התקנה הוא מפני כבוד השבת, שיזכור את השבת כשמבשל לכבוד יום טוב, לכן מערבן בעירוב תבשילין. וכיון שיסוד התקנה ליזוהר בכבוד שבת, א"כ אף דאינו מבשל ביום טוב גופא, צריך תיקון עירוב תבשילין. ולאידך טעמא, דע"י עירוב תבשילין נזכר שאין לבשל בחנם ואפילו מיום טוב לחול, נמי שייך לערב, אפילו כשמבשל אוכל ליום טוב לבד, כיון שאסור לבשל במיוחד לחול ויזכור ע"י העירוב תבשילין. נמצא א"כ, דיש יסוד לתיקון עירוב תבשילין אף שאינו מבשל במיוחד לשבת וכמ"ש.

סמוך על שלחן בעה"ב

ב. הסמוך על שלחן בעה"ב נפטר בעירובו, ושרי לבשל ולהדליק הנר. אמנם לא נתבאר אי בעינן סמוך כבני ביתו ממש לזמן, או אפילו אורח ליום טוב לבד נעשה שותף

והנה הרמב"ם בריש פ"ו דיו"ט לא מביא שעירוב תבשילין מצוה, רק שאם עשה תבשיל מועיל. ולענ"ד לכן לדעתו מועיל עירוב רב העיר גם לכתחילה לכל בני העיר, ואין כל אחד ואחד חייב לעשות לעצמו עירוב תבשילין. ולפוסקים שרק באונס מותר לסמוך על רב העיר, אבל לא התירו לכתחילה, היינו טעמא שראוי לקיים המצוה בכל בית ובית, ולא לסמוך על הרב לבד. ומהאי טעמא דקדק הקדוש האריז"ל לעשות בכל ע"ש עירוב חצרות ובברכה עיין במג"א (שס"ו ס"ק כ). כדי לזכות בכל שבוע בהמצוה. ומהאי טעמא נראה דמאחר שאנו נוהגין שכל אחד ואחד מערב, היינו טעמא כדי לזכות במצות עירוב תבשילין. ולכן אפילו יכול לבשל הכל מערב יום טוב ונוהג כן שאינו צריך עירוב, ראוי לערב, ומקיים מצות זכור את יום השבת קודם יו"ט כשמערב עירוב תבשילין, וראוי לזכות בהמצוה.

אמנם גם אם נאמר כפשטות משמעות הסוגיא והרמב"ם, שהמצוה ותיקון דעירוב תבשילין רק כשצריך לבשל לשבת, שהותר בעירוב דוקא, נראה דגם להאי סברא יכול לברך, כיון שע"כ הותר לו הבישול ביו"ט לכבוד שבת. ואף דהכא אינו צריך להיתר, מ"מ כיון שהותרה לו, מברך על כך.

שוב מצאתי בלקט יושר (ח"א קב, ב) עם מנהגי הגאון התרוה"ד זצ"ל, 'וזכרונותי שלא ראיתי בבית הגאון זצ"ל שהבחורים עושין עירוב תבשילין לעצמן. וכמה גדולים אמרו שלא ראו שעשו הבחורים עירוב תבשילין לעצמן, אבל מקצת הגדולים אמרו שנראה בעיניהם לעשות הבחורים עירוב תבשילין לעצמן', עכ"ל. ודבריו צ"ע טובא ולא נתברר פשר המחלוקת. ונראה שהבחורים הלכו ללמוד תורה בבית הגאון זצ"ל, ולא היה להם מקום קבוע לאכול, רק הוזמנו תמיד פה ושם. וכה"ג מיבעיא להו, שיש גדולים דס"ל דהואיל ואינם סמוכין על שלחן אביהם או אחר, חל על כל אחד ואחד מהם מצות עירוב, ואפילו שאינם מבשלים. ורוב הגדולים ס"ל דבבחורים לא שייך האי מצוה, כיון שאין מבשלין משל עצמן לעולם, רק אוכלין משל אחרים, ולכן אין בהם תקנת עירוב תבשילין. ומוכח עכ"פ מדבריהם שבעה"ב שמבשל תמיד משל עצמו, אף שאין דעתו לבשל כלל ביום טוב וכמו בבחורים, שייך אצלו עירוב תבשילין מפני שבזה הותר לו, וכמ"ש.

ממש בעירוב אף בלא זיכוי. ונראה דמספק יזכה להם בעה"ב עירובו ויודיע להם שהניח עבורם. [והגר"ח מבריסק זצ"ל דקדק שיעמדו אצלו בני ביתו בשעה שעירב, ומרן הגרי"ז היה מסתפק בכך שהודיע לב"ב שעשה עירוב, ולא הקפיד לערב בפניהם]. אמנם אם לא עשו כן, במקום שגדול העיר מערב עבור בני העיר, כה"ג יש לסמוך עליו, דהא לא פשעו.

שוב מצאתי בכף החיים (תקכ"ז ס"ק קי"ג) דחייב עירוב תבשילין באדם שאין בדעתו לבשל, תלוי במחלוקת אי צריך עירוב להדלקת נרות. אבל נראה דמייירי על עיקר החיוב, אי צריך מדינא עירוב תבשילין או לא. אבל הרוצה לעשות עירוב תבשילין כדי לזכות במצוה וברכה, זכה בכך ותבוא עליו ברכה. ולכן נראה לענ"ד שהחכם שהורה כן בחנם פרסם ליוהר בזה. ורק מי שאורח אצל אחרים לשבת וחג ואינו מבשל משל עצמו, פטור. אבל באוכל משלו אף שאינו צריך לבשל ביו"ט מניח ומברך בלי פקפוק, שהותר לו בכך אף שאינו צריך, ושכר תיקון וברכה בידו. [מו"ז ז, קכ"ב; תשוה"נ ו, קכ"ב (ה); שיעורי הלכה י"א]

ב. דבר זה דבני ביתו של אדם כמותו, מבואר ביש"ש בפ"ב דביצה (סי' י'). וכן מסיק בשו"ע הגר"ז (סעי' י"ח) ובפוסקים. אבל לא נתבאר, דהא בעבדיו העבריים מבואר ברא"ש בפ"ב דביצה, שמזכין עבורם, שאינם שותפים לעירובו ע"ש. ומשמע אף שאוכלין על שלחנו, לא נעשה בזה לבד שותף. וכן לא נתבאר היאך נעשה שותף בלי זיכוי, ורק אם סמוך תמיד על שלחנו נוכל לומר שממילא שייך בגוה, והוי בגדר מכירי כהונה. אבל המזמין חבירו או שבנו הנשוי או חתנו אוכלים אצלו הסעודה ביום טוב לבד, היאך זכו להיות שותפין בעירובו בלי זיכוי, ובמה נעשו סמוכין דנימא שהם כשותפין דשרינן להו להדליק או לבשל ולהבעיר מה שצריכים למחר. ועיין בבה"ל סימן תקכ"ז שנתקשה נמי מעבד עברי ע"ש.

ולדעתי נראה שנכון לכתחילה להחמיר ולבקש מבעה"ב שיזכה על ידי אחר לכל הנמצאים אצלו ביום טוב, אבל גם אם הוא לא זיכה, נראה שבני ביתו יכולים לסמוך גם לכתחילה על גדול העיר, כיון דמה שלא עירבו אינה מצד פשיעה רק יש ספק בחיובם. אבל בזמן האחרון בהרבה עיירות גדולות וכן בקטנות אין רב שמקבל עליו אחריות כל העיר שידקדק לזכות על ידי אחר עבור כל בני עירו, ע"כ נכון לכל אחד לדקדק לכלול עצמו בעירוב בזיכוי. ועיין באשל אברהם מהגאון מבוטשאטש (תקכ"ז) שהרגיש באי בהירות היאך הדין

עירוב לבני ישיבה

ג. בערב יו"ט יזכה אחד עירובו לבני הישיבה (או יסמכו על עירוב גדול העיר), ויש להודיע לבני הישיבה הנוהגים להדליק נרות שבת, שצריכין עירוב תבשילין, ושהניחו עירוב עבורם.¹

להניח כליל עיו"ט

ד. מותר לכתחילה להניח העירוב כליל ערב יו"ט.²

בבנים נשואים וכו', ע"ש היטב שהניח בצ"ע והיינו כדברינו. וע"ע הע' י"ד. [הגמור"ע ע"ת הע' ג; תשוה"נ ב, שכ"ד]

ג. הסכימו האחרונים להחמיר דגם מי שאינו עושה שום מלאכה ביו"ט לשבת ורק מדליק נרות שבת צריך לעשות עירוב תבשילין, אבל בלא ברכה. והנה ישנם בחורי ישיבה שאינם עושים שום מלאכה ורק מדליקין נרות לשבת, ואינם יודעים שגם להדלקת נרות בלבד צריך עירוב תבשילין, ולכן צריך לדאוג שבעיו"ט יזכה אחד עירובו לכל בני הישיבה (או שיש גדול העיר שמזכה עירובו לכל בני העיר), וביו"ט בבוקר, יודיעו בישיבה שעירבו לכל בני הישיבה ומי שרוצה להדליק יסמוך על העירוב, (שלא מועיל מה שעשו העירוב עבורו אלא כאשר יודע שצריך עירוב וסומך על העירוב שעירבו עבורו, ולכן צריך להודיע ביו"ט בבוקר בישיבה שעשו עירוב כדי שיוכלו להדליק נרות, וע"ע בהע' י"ד), אבל לא ראיתי נוהגין כן וצ"ב. [תשוה"נ ו, קכ"ב (ה)]

ד. בשו"ע (סי' תקכ"ז סעי"ד) פסק דלכתחילה צריך להניח העירוב תבשילין בעיו"ט, ובדיעבד יכול לסמוך אפי' אם עירב קודם ערב יו"ט. ובספר עירוב תבשילין הערוך פי"ד מביא שנחלקו פוסקי זמנינו אם לכתחילה בעינן דוקא מעיו"ט בבוקר, או דיכול לכתחילה לערב אפי' מליל עיו"ט. ולענ"ד נראה דהא דמב' בפוסקים דלכתחילה לא יערב קודם עיו"ט דחיישינן דלא מתקיים טעם תקנת עירוב תבשילין כשמערב קודם עיו"ט, עיין בדבריהם, היינו משום שקודם עיו"ט אין הדרך לבשל אז לצורך יו"ט [ואפי' אם יבשל, יכול להימלך אח"כ ולאוכלו], ולכן כשעורך העירוב קודם עיו"ט לא יתקיים הטעם דתקנת עירוב תבשילין. ולפי"ז כיון שהדרך שכבר כליל עיו"ט מבשלים ליו"ט, מותר לכתחילה לערוך העירוב כליל עיו"ט. [תשוה"נ ו, קכ"ב (ב)]

עירוב בפת ובתבשיל

ה. מנהגנו לערב בפת אף כשאין בדעתו לאפות ביו"ט, דבזה
הוי העירוב חשוב ומהודר טפי, דמתיר אף את האפיה^ה.

הפת

ו. ראוי שלא ליקח מצת מכונה אחת לעירוב, דלכתחילה
בעינן פת כביצה, ובמצת מכונה אחת אין שיעור כביצה.
ויש להעדיף לערב בחלת לחם כשיעור, מליקח שתי מצות^ה.

ה. מצאתי טעם נכון ומרווח למנהגינו היום שאנו לוקחים לעירוב תבשילין פת
ותבשיל, והטעם משום שיטת רבינו תם שלאפייה לא מועיל שיניח תבשיל,
אלא פת דוקא, ע"כ מחמירין דבעינן דוקא פת ותבשיל. ולפ"ז אם אין ברצונו
לאפות כלל רק לבשל, פשיטא דלכו"ע סגי בתבשיל. ולכאורה יש לתמוה על
מנהגינו שמקפידים תמיד ליקח לעירוב תבשילין פת ותבשיל דוקא, גם כשאין
אופין כלל ביום טוב. וצ"ע אמאי בעי פת, הא אין אופין, דאפילו באופין העיקר
לדינא דסגי בדג, וכ"ש לדידן כשאין אופין כלל.

ולענ"ד נראה, דאף שמקיים המצוה בכזית, אם לקח יותר המצוה משובחת
טפי, ולכן כיון שלכו"ע לאפייה גופא מועיל פת מערב נמי עם פת, שאז העירוב
חשוב ומהודר טפי. וכבר ביארנו בהע' א שאפילו אם אין רצונו לבשל כלל ג"כ
עביר עירוב תבשילין כדי לזכות במצוה ומברך, כיון שעכ"פ הותר לו. ולכן כיון
שלכו"ע פת מועיל לאפייה והותרה לו האפייה ומקיים מצוה, נהגו ליקח פת
ותבשיל, שאז העירוב מהודר יותר ומצוה מן המובחר לקיים כך מצות עירוב
תבשילין. [מו"ז ז, קכ"ג]

ו. בדרכי משה ר"ס תקכ"ז כתב שבפת לעירוב תבשילין צריך לכתחילה שיעור
כביצה דוקא, שכן מבואר בירושלמי ומובא כן ברמ"א תקכ"ז סע"ג. ואם כן במצות
שלנו, הלוא אין בהם שיעור כביצה. וע"כ נראה דלכתחילה ראוי לדקדק ליקח
שתי מצות או חלת לחם אפילו קטנה שיש בה שיעור כביצה ברווח, ומהודר טפי,
כיון שהשיעור בחד לחם חשיבי ועדיף. ונראה בביאור הירושלמי שרק לחם שהוא
לשביעה מצוה לכתחילה בשיעור כביצה דוקא, שזהו השיעור שמשביע. אבל
דגים או ביצים ובשר שעיקרם לטעם, סגי גם לכתחילה בשיעור כזית וכמבואר
במשנה, שחשיבי גם בכזית וכמש"נ. [מו"ז ז, קכ"ג (א); תשוה"נ ו, קכ"ב (ג)]

עירוב בדבר חשוב

ז. ראוי להדר לערב בדבר חשוב כבשר או דג [ובמדינותינו בשר חשוב טפין]. מיהו אם אין לו מקרר, ויפוג טעם הבשר או הדג עד השבת, עדיף שיקח ביצים שלוקות, שאין טעמם פג כלל.^ז

שיעור התבשיל

ח. יניח תבשיל בשר או דג בשיעור כזית [ואם לוקח יותר, המצוה משובחת טפין]. ויש להסתפק אם העצמות הן בכלל השיעור, או דבעינן שיעור כזית מהאוכל לבדו. וראוי להחמיר להניח כזית אוכל ממש, דבלאו הכי יש הידור מצוה להניח החשוב טפין.^ח

ז. לעירוב תבשילין ראוי להדר ליקח בשר או דג שהוא דבר חשוב, וכן כתבו באחרונים בשם השל"ה הקדוש (מסכת סוכה פרק נר מצוה אות כ"ה) וז"ל, 'כל איש השמח במצוה וכו', וגם יקח תבשיל חשוב המוכן לו לסעודה של שבת כגון חתיכת דג חשוב או בשר או תרנגול', ע"כ. מיהו אם אין לו מקרר בביתו שנמצא שיופוג טעם הבשר או הדג עד שבת, עדיף שיקח ביצים שלוקות קשות, דאלו אין פג טעמם כלל (עיין כפה"ח תקכ"ז סקכ"א). [תשוה"נ ו, קכ"ב (א); מו"ז ז, קכ"ג]

ח. בהא אני מסופק, אם מניח לעירוב תבשילין דג שלם אבל יש שם הרבה עצמות עד שאין שם שיעור כזית אוכל לבד, וכן בשר שיש בו כזית רק בצירוף העצמות. שלענין טומאת אוכלין גם העצמות מצטרפי כדין שומר, וכמבואר במשנה בחולין ר"פ העור והרוטב, ולטומאת נבלות דחמיר לא מצטרף. כמבואר במשנה וסוגיא שם. וצ"ע מה הדין לענין עירוב תבשילין דרבנן וקיל, אם העצמות מצטרפי או לא. שבטומאת אוכלין מצינו גזירת הכתוב, ויש לומר שכאן נמי כשיש כזית חשיבי אף שבתוכו עצמות. או נימא שצריך כזית מאוכל לבד דוקא. ולא מצאתי בזה גילוי בפוסקים, ולכן אין בדינו להכריע. אבל כמדומני שלדינא ראוי להחמיר וליקח כזית דג או בשר דאוכל ממש. ובלאו הכי ראוי למעבד הכי, שיש בזה הידור מצוה ליקח חשוב טפין, וזו הלכתא רבתא.

[מו"ז ז, קכ"ג]

צירוף לכזית

ט. מצוה להניח לעירוב תבשילין חתיכה בשיעור כזית, ובפתייתן שהם ביחד כזית, יש מחמירין שיהיו מקובצין בכלי שיש לה תוך [ובשני מינים לא מצטרף גם בכלי]. ונראה דאף דמדינא אין להחמיר בזה כלל, מ"מ כבר כתבו האחרונים דליקח חתיכה אחת יפה, הוי הידור מצוה^ט.

ט. דבר חדש ופלא העלה לאחר דיוקים בסוגיית הגמרא בספר פאר עץ חיים (סימן י"ח. מהגר"ח קרוער זצ"ל נדפס בירושלים בשנת תרס"ח בהסכמת כמה גאונים ובראשם הגה"ק הגר"ל דיסקין זצ"ל) בדיון עירוב תבשילין. ושורש דבריו, שצריך לעירוב תבשילין כזית בחתיכה אחת דוקא, אבל שתי חתיכות שבכל אחת אין כזית ורק בצירוף שתיהן יש כזית, לא מועיל כלל לעירוב תבשילין מלבד במין אחד ומונחין בכלי שיש לו תוך דוקא, או מצטרפי. אבל כשאינו לו תוך, לא מצטרף אף שיש ביחד כזית ולא יצאו ידי חובת עירוב תבשילין. ויש בזה אזהרה רבה שנהגו להניח בתוך צלחת שאין לה תוך שתי חתיכות דג ממולא שאין בכל אחד מהן כזית, וצלחת אין בה תוך ולא מצרף, וא"כ לא יצאו חובת עירוב תבשילין, שאין שם חתיכה אחת דכזית, ונמצא שעברו באיסור בישול מיום טוב לשבת וזה הלכתא רבתא.

ולענ"ד אין יסוד להחמיר בזה, ויבואר לפנינו בעזהשי"ת. ושורש דבריו מדייק בסוגיית הגמרא (ביצה טז, א) דמייתי תני ר' חייא עדשים שבשולי קדירה סומך עליהן משום עירובי תבשילין, וה"מ דאית בהו כזית. והדר מייתי, אמר רב יצחק בריה דר' יהודא שמנונית שע"ג הסכין גוררו וסומך עליו משום עירובי תבשילין, וה"מ דאית בהו כזית ע"ש. וקשה מ"ש שלענין עדשים בשולי קדירה לא קאמר שגורר, ורק בסכין פירש שגורר דוקא. והיינו טעמא שבקדירה הכלי מצרף, לכן לא צריך לגרור. אבל סכין שאין לו תוך, לא מצרף ולכן צריך לגרור עד שיהא כזית יחד. ומיישב בזה הא דפירש שצריך בהו כזית. וקשה, הלוא פשיטא שצריך כזית דלא שונה מכל עירוב תבשילין שצריך כזית דוקא, וכ"ש כאן. רק הכוונה, שאם אין בו כזית לא חשוב ולא מועיל כלל, ואפילו יצרף חצי זית אחר לא יועיל, דחצי זית דבוק לא חשוב כלל ואפילו לצירוף.

ומיישב בזה המשנה רפ"ב 'ושוין בדג וביצה שעליו שהן שני תבשילין'. וקשה מה שייך בזה 'ושוין', והלוא לבית הלל אין בזה נ"מ, שלא צריך לדידהו אלא

תבשיל לשם ע"ט

י. כתב הב"ח דמצוה מן המובחר לבשל תבשיל בערב יו"ט בכוונה לשם עירוב עיי"ש. וצ"ב מה טעם לכך.

תבשיל אחד. רק מפרש שלבית הלל נמי נ"מ שהן שני תבשילין להחמיר, דלא מצטרפי לכזית. וגם לא תיקשי הא דאיתא במשנה 'שייר ממנו כל שהוא סומך עליה לעירוב תבשילין'. וקשה למה נקט 'כל שהוא', דאתי למיטעי דלא צריך כזית כלל. אבל לפי זה ניחא. שבמשנה מפורש ושיוין לבית הלל, והיינו דנ"מ לענין שיעור כזית. א"כ מפורש שצריך כזית לעירוב תבשילין ותו לא אתי למיטעי, לכן לא חשש ונקט כל שהוא, ע"כ עיקר דבריו הנחמדים.

ותמהני שמחדש מדעתו חידוש להלכה ולא מצינו לזה יסוד כלל בדברי הפוסקים. שלא מצינו כלי מצרף אלא לטומאה ולקודש בלבד, ולא לענין עירוב תבשילין. ובשמנונית שע"ג הסכין שצריך לגוררו, היינו מפני שבלאו הכי לא חשוב ומתבטל, וע"כ סומך עליה רק כשגרר יחד שיעור כזית. משא"כ בקדירה דאם יש כזית אפילו בלי גרירה לא בטל. אבל לא תלוי בכלי שיש לו תוך או לא. וכ"ש שני דגים ממולאים דמצטרפי כיון דחשיבי ולא בטלו מעולם, ואפילו כשהן חתיכות, פשיטא שלא מבטל להו כשהן בקדירה או צלחת, וז"פ. ובמשנה דאיתא ושיוין בדג וביצה שעליו שהן שני תבשילין, היינו אפי' לב"ש, דמיירי בצולה דג וטח בביצה וכמבואר בגמרא. והו"א דלא מצטרף הביצה לשיעור כזית, דלא חשיב דטפל לדג, קמ"ל דחשוב ומצטרף. אבל שני מינים בעלמא כשחשיבי, ודאי מצטרפי.

וכן נראה קצת ראייה דלא בעינן צירוף כלי דוקא מלשון המשנה 'אכלו או שאבד לא יבשל עליו בתחילה', ומשמע הא אם נתפרד ואינו במקום אחד, לא איכפת לן. ודוחק לחלק דבשעת הנחה מעכב דתהא במקום אחד, ואחר כך רק אם אבד איכפת לן. וע"כ המשמעות כדעת הפוסקים שלא החמירו לחייב כזית במקום אחד. ולפי זה אין לחידושו יסוד בהלכה, וכ"ש שאין יסוד להחמיר לא לצאת בשני דגים ממולאים, דלא מצאנו מקור להחמיר בזה כלל. ומ"מ לכתחילה יש לעשות כדבריו, דבלאו הכי הביאו האחרונים שראוי ליקח חתיכה אחת יפה משום הידור מצוה. [מו"ז ז, קכ"ג; הגמ"ז ע"ת הע' א]

י. בביה"ל סי' תקכ"ז (ר"ה עדשים) מביא דברי הב"ח דכתב דמצוה מן המובחר לעשות תבשיל בכוונה לשם עירוב עיי"ש. וצ"ב הטעם לכך, דהא עשיית תבשיל

עירוב בזכיה

יא. כשמזכה העירוב לאחרים, ראוי לזכות להם הפת והתבשיל, ואחר כך לברך יא.

ע"י שליח

יב. כשבעה"ב שולח משלו לערב עבורו, נראה דיכול השליח לברך על הנחת העירוב יב.

העירוב אינה המצוה, רק הכשר למצוה. ואטו מצוה מן המובחר לעשות הכשר מצוה לשם מצוה, וכי כשמבער חמץ באש יהיה מצוה מן המובחר שמעיקרא ידליק האש לשם לבער בה החמץ. [תשו"נ ו, קב"ב (ו)]

יא. במג"א סימן שס"ו (סק"ב) מביא בשם הקדוש האריז"ל שצריכים לברך ואחר כך לזכות. ומפרש המג"א דקאי בעירוב תבשילין ע"ש. אבל במחבר בשו"ע סימן תקכ"ו מפורש, דמזכה ואחר כך מברך ע"ש. בשע"ת ובבה"ל ספוקי מספקא ליה אם לאחר שעירב יכול נמי לשתף. וע"כ נראה נכון לשתף ואחר כך לברך, ובפרט שהאריז"ל לא פירש להדיא דקאי בעירוב תבשילין, עלינו לקיים פסק השו"ע לשתף ואחר כך לברך, וכן נוהגין. [הגמו"ז ע"ת הע' ד]

יב. בשו"ע הגר"ז (סי' תקכ"ז קו"א סק"ב) מסתפק בנותן עירוב לשליח לומר הנוסח ולברך, אי מהני, כיון דלהרבה פוסקים האמירה אינה מעכבת, ואם שכח לומר הנוסח נמי מהני ע"ש בשם מהרש"ל, וא"כ הכא השליח אינו עושה שום מעשה, וע"כ אינו מברך, ע"ש ומובא בבה"ל. ולענ"ד נראה שהמחלוקת אי אמירה מעכבת, היא רק אם צריך לומר הנוסח להתיר. אבל הא ודאי המשלח או שלוחו צריכים לייחד התבשיל לעירוב תבשילין, ובמה שאומר הרי זה לעירוב תבשילין, סגי בדיעבד לכמה פוסקים. ואם כן באמירת השליח הרי זה עירוב חל דין עירוב תבשילין. וכיון שבאמירת השליח חל היתר העירוב, יכול לברך כמו בבדיקת חמץ, שהשליח מברך אף שלא מקיים מצוה כיון שעל ידו מתקיימת המצוה, עיין מג"א ר"ס תל"ב ודלא כבה"ל (תקכ"ז ד"ה ומברך).

ועוד לכאורה יש לתמוה, דאפילו אי האמירה אינה מעכבת, מ"מ כשנתכוון לומר, חל העירוב רק באמירתו, כדמוכח במשנה פ"ג דתרומות, שאם נתכוון לומר תרומה ואמר מעשר לא אמר כלום, שאין פיו ולבו שוין. ואף שתרומה חלה כבר במחשבה, ונתכוון לומר תרומה, כיון שרצה באמירה, חלה התרומה

ברכת היחיד כשרב העיר מערב

יג. במקום שרב העיר ועוד ת"ח מערבין עבור כל העיר, אכתי יכול היחיד לערב בברכה, אף דיתכן דמערב אחר שכבר עירבו הם לפניו, דבדרבנן יש ברירה, וכוונת הרבנים המערבין, שיועיל למי ששכח או שאבד עירובו".

לסמוך על עירוב רב העיר

יד. שכח לערב ורוצה לסמוך על עירובו של הרב, יש לו לידע איזה רב עירב עבור בני העיר, די ש לחשוש דכל זמן שלא נודע לו, אין העירוב נחשב כמוכן לו להשתמש בו לשבת, ואינו מועיל".

רק באמירה ולא במחשבה. וכן הסכימו האחרונים ודברי רש"י בקידושין (מא, ב) צ"ע ואכ"מ. והכא נמי אם עשה שליח חל העירוב בשליחות ולא במחשבה, ובאמירת השליח חל העירוב, ושפיר מברך וע"ש שהגרש"ז עצמו הרגיש בסברא זו. [הגמו"ז ע"ת הע' ה; שיעורי הלכה י"א]

יג. כשהרב מזכה לכל בני העיר לכ' תיקשי, היאך יכול יחיד בעיר לערב לעצמו אחרי שהרב כבר זיכה לו ויצא. ובחוץ לארץ באשכנז באמת נהגו שאחרי מנחה סמוך לחג ממש, היה הרב מברך בבית הכנסת על עירוב ומזכה לכל בני העיר, וא"ש טפי. אבל למנהגינו שהרב מערב קודם, וכן לא הרב בלבד מערב ומזכה אלא עוד כמה ת"ח בעיר, קשה היאך היחיד מערב אחר כך בברכה. וצ"ל שעירוב תבשילין דרבנן ויש ברירה בדרבנן. ומכוון שיועיל למי שישכח או בנאבד דוקא, ומועיל מדין ברירה, דבדרבנן קיימא לן יש ברירה, וכאן קיל, ותיקנו לכו"ע מעיקרא שמועיל בזה דין ברירה. [מו"ז ז, קכ"ב (ב)]

יד. כתב השו"ע (סי' תקכ"ז סע"ט) דמי ששכח לערב ורוצה ביו"ט לסמוך על מה שגדול העיר עושה העירוב לכל בני העיר, צריך לידע מקודם שגדול העיר עשה העירוב לכל בני העיר, ואכ"מ יכול לסמוך עליו ולבשל ולאפות, וכתב ע"ז הרמ"א דאם דרך הגדול לערב עליהן, סומכין עליו מסתמא.

והנה בעיירות גדולות יש בעיר הרבה רבנים, ולא כל רב עושה עירוב תבשילין

וכשאנינו מוצא רב מסוים, יש להתיר בדיעבד לבשל למחר

לכל בני העיר, אבל מתוך כל הרבנים שבעיר, בוודאי עכ"פ אחד מהם עשה עירוב לכל בני העיר. ולענ"ד נראה דבכה"ג מי ששכח לערב ורוצה לסמוך על מה שיש רב שעשה עירוב לכל בני העיר, יש לחשוש דקודם עליו לברר איזה רב עשה העירוב, ולא סגי במה שיודע שאחד מתוך הרבנים בעיר עשה עירוב לכל בני העיר. דהא דמועיל לערב לכל בני העיר היינו משום דבני העיר יכולים לסמוך להשתמש בשבת בעירוב שעירבו עבורם, וכיון שמוכן העירוב להשתמש לשבת, רשאי לאפות ולבשל כדין מי שהכין עירוב תבשילין. וא"כ כשאנינו יודע איזה רב עירב עבורו, שמצוי שצריך לטרוח להסתובב בין הרבה הרבנים עד שידע איזה רב עירב עבורו, יש לחשוש שכל זמן שלא נודע לו מיהו הרב אין זה נחשב שמוכן לו עירוב להשתמש בו לשבת.

וחכ"א רצה להוכיח ממה שמבואר במשנ"ב (תקכ"ז ס"ק ל"ב) שאילו כל מי שעושה עירוב היה מזכה העירוב לכל האנשים הדרים בעיר וכנוסח העירוב 'לנו ולכל בני העיר הזאת', אז מי ששכח לערב היה יכול לסמוך דבודאי עירבו עבורו. הרי מב' מתו"ד המשנ"ב, דאף שאנינו יודע על אדם מסוים שעירב עבורו, שהרי יכול להסתפק על כל אדם בעיר שמא אדם זה ג"כ שכח לערב, מ"מ כיון שיודע שמתוך כל כלל בני העיר ודאי יש שזכרו לעשות עירוב תבשילין ומי שעשה עירוב תבשילין זיכה עירובו לכל בני העיר, מועיל לסמוך ע"ז. וא"כ ה"נ בנד"ד אף שאנינו יודע על רב מסוים שעשה העירוב לכל בני העיר, מ"מ כיון שיודע שבודאי ישנו רב אחד שזיכה העירוב לכל בני העיר מועיל.

אמנם לענ"ד נראה דלא דמי כלל. דהתם כיון דמסתמא רוב רובם של בני העיר זכרו לערב הרי"ז נחשב שמוכן בשבילו העירוב להשתמש לשבת, שבנקל יכול למצוא אדם שזכר לערב ועשה העירוב לכל בני העיר. אבל כאן שמצוי שצריך לטרוח הרבה עד שימצא מיהו הרב שעשה עירוב תבשילין לכל העיר, כיון שאין לנו מקור בפוסקים שמועיל, מסברא יש לנו לחשוש שכל זמן שלא נודע לו מיהו הרב, אי"ז נחשב שמוכן לו עירוב שיכול להשתמש בו לשבת ולא מועיל העירוב.

מלבד זאת דאינו חשוב מוכן להשתמש בו בשבת כשאנינו יודע מי עירב עליו, שמעתי חידוש נפלא בשם הגר"ח מבריסק זצ"ל (ברשימות הגר"מ שורקין שליט"א) שדייק בלשון הרמב"ם פ"ו דיו"ט (ה"ז) 'ואינו צריך להודיע לאלו שזכה להן

קודם סעודת היום, ויאכל כזית מאותו התבשיל מבעוד יום, שאינו אלא מרבה בשיעורים^{טו}.

'מערב יום טוב', אבל הם צריכין לידע שכבר זכה להן אחר ועירב להן, ואחר כך יסמכו עליו ויאפו ויבשלו'. היינו שאין צריך לידע מ'ערב יום טוב' שעירבו לו, אבל ביום טוב עצמו לפני שמבשל לשבת, לכו"ע צריך שידע שכבר עירבו לו, שההיתר לסמוך על עירוב תבשילין מועיל לו רק כשיודע שזיכו עבורו, ואז מועיל לסמוך עליו לגמור. ולכן הيدر הגר"ח מבריסק זצ"ל לדקדק שב"ב יעמודו אצלו כשמערב עירוב תבשילין, שההיתר הוא רק כשיודעים, ולא ממילא כמו בעירוב חצרות. [וכפי שהבנתי גם מרן הגריז"ס זצ"ל דקדק להודיע לב"ב שעשה עירוב תבשילין ולא הקפיד לערב לפנייהם ממש דוקא, שאין בזה צורך, אבל צריכים לידע דוקא כמ"ש].

ולפי זה כשלא ידע על מי לסמוך, ושאל רבו בבית הכנסת ואמר שלא סידר עירוב עבור כולם, רק רוצה לסמוך שבועדאי חכם אחד בעיר עשה כן, אבל אינו יודע מי החכם שבפועל זיכה לכולם, לענ"ד מתבאר ברמב"ם הנ"ל שכה"ג לא מועיל, שאין לו ידיעה ממקום שעירבו עבורו לסמוך עליו. ובבית הכנסת האשכנזים ראיתי מנהג נאה, שלאחרי מנחה ערב יום טוב הרב לוקח בבית הכנסת חלה וביצה ומזכה לכל בני העיר ומערב עירובי תבשילין (בבשר ודגים חוששין בחום שיסריח עד למחר ולא מועיל), וממילא מי שחיסר, ידע וסמך עליו. [וכן מועיל להזכיר למי ששכח לערב עירובי תבשילין], אבל בלאו הכי אם שכח צריך לשאול את חכם העיר, וכשאומר שעירב גם עליו וסומך עליו מועיל. [תשוה"נ ו, קכ"ב (ד); ב, שכ"ד]

טו. אמנם בדיעבד, התרתי שלפני סעודת היום יבשל למחר, ויאכל לפנות ערב רק כזית, דלהרבה פוסקים לפני סעודת היום מועיל אף בהערמה וכמבואר במ"ב (תקכ"ז סקע"א). ואף שיש חולקין ע"ש, מ"מ בצירוף דתולה שיש מי שעירב לו, יש להתיר. ואף שלרמב"ם נראה דלא מועיל כמש"נ, מ"מ בשאר פוסקים לא מצינו חידוש זה. ולכן הסכמתי שיבשל לשבת בבוקר לפני סעודת היום, ויאכל כזית בעוד יום, שאינו אלא מרבה בשיעורים, וכה"ג יש לסמוך להקל שמתיר בצירוף העירוב תבשילין שתולה שמסתמא יש חכם שעירב לכל בני העיר. [תשוה"נ ב, שכ"ד]

התקלקל העירוב

טו. התקלקל ביו"ט התבשיל שהניח לעירוב, במקום דאינו שכיח שמתקלקל האוכלין, אינו יכול לסמוך על העירוב שהניח רב העיר^{טז}.

גמר הבישול מבעו"י

טז. לכתחילה יש ליזהר לבשל ביו"ט לשבת באופן שיגמר הבישול בעוד היום גדול. מיהו בשעת הדחק, אם נגמר הבישול זמן פורתא קודם חשיכה שאם ירצה יכול לאוכלו ביו"ט, אף דאינו מצוי שיאכל או יקלעו אורחים באותה שעה, מ"מ כיון דראוי לאוכלו ביו"ט, יש להקל לבשל,

טז. ועובדא ידענא באחד שהניח דג לעירוב תבשילין, ושכח להניחו במקרה, וביום טוב שני בדק ומצא שמסריח קצת עד שאינו ראוי לאכילה, א"כ אסור לו לסמוך על העירוב ולבשל ביום טוב. ורב אחד הורה בפשיטות להיתר, שסומך על רב העיר כיון שנאנס. וכן מפורש בשו"ע תקכ"ז (סע"ז) שרב העיר מערב לכל בני העיר, וסומך עליו מי ששכח או שנאבד עירובו. והחידוש בנאבד, דלא אמרינן שבזה שעירב גילה דעתו שאינו רוצה לסמוך על העירוב של רב העיר, אלא גם בזה סומך על רב העיר. ושפיר הורה החכם בהניח עירוב ונתקלקל שסומך על רב העיר.

אמנם נראה דאף שכוונת הרב לזכות למי ששכח או נאבד עירובו, היינו מפני ששכיח, דעתו עלה. אבל אם עירב בדבר פסול, מפורש בברכי יוסף ובאחרונים מובא בכף החיים (תקכ"ז ס"ק נ"ב), שאינו סומך על הרב. וצ"ל דנאבד הוא מצוי, ודעת הרב עליו, וכן מתכוון לע"ה שאינו יודע. אבל לערב בדבר פסול אינו מצוי, ואין דעת הרב עליו. ולפי זה בנידון דידן נראה דצדק המורה רק באופן שמצוי שיתקלקל העירוב, כגון בימים החמים, אבל במדינות קרות ופתאום התחמם בשמש, יש לומר דלא יצא כיון שלא נתכוון לכך, וגם החכם לא נתכוון עליו בזה, לכן דינו כמו בעירוב פסול, שאינו יכול לסמוך על רב העיר וגם בדיעבד לא מועיל לו וכמש"נ. [מו"ז ז, קכ"ב (ב)]

ולכא בזה איסור מלאכה [וכ"ש ביו"ט שני שהוא דרבנן, ודאי דיש לסמוך להקל לעת הצורך]. והמחמיר, יחמיר לעצמו".

יז. במג"א (ר"ס תקכ"ז) מסיק דיש להחמיר כדעת הקדמונים דפסקו כרבה, דס"ל דהא דהותר לבשל מיו"ט לשבת ע"י עירוב תבשילין הוא משום דמה"ת מותר לבשל לשבת משום דאמרינן הואיל ואי מקלעי אורחין ביו"ט וחזי ליה, ורק מדרבנן אסור לבשל שלא לצורך יו"ט אפי' היכא דאיכא הואיל, וכיון שאיסורו רק מדרבנן, התיירו רבנן האיסור ע"י שעושה עירוב תבשילין. ולכן כתב המג"א דיש ליזהר להקדים לבשל בכדי שישגמר בישולו בעוד היום גדול, דאם יגמר בישולו סמוך לחשיכה דלא שייך שיצטרך לו ביו"ט גופא, הרי ליכא להתירא דהואיל ואסור הדבר מה"ת ולא מועיל לזה עירוב תבשילין להתירו, עכ"ד. וכ"כ עוד אחרונים. והמשנ"ב ר"ס תקכ"ז הביא דבריהם.

ולענ"ד יש להוכיח מדברי השאג"א דפליג על המג"א וס"ל דשייך התיירא דהואיל גם כשיגמר בישולו סמוך לחשיכה דלא שייך שיצטרך לו ביו"ט וכמו שנבאר. דהנה השאג"א (סי' ס"ד) כתב דהשוחרט בהמה ביו"ט שהיא טריפה מדרבנן, לא עבר באיסור מלאכה מה"ת, דאף שבודאי לא יאכל ממנה מחמת האיסור מדרבנן דרביע עליה, מ"מ אמרינן הואיל דאי בעי למיכל מצי אכיל מה"ת, לא עבר באיסור מלאכה מה"ת. וחלק עליו הגרעק"א (שו"ת מהדור"ק סי' ה') דאף דמה"ת הבהמה כשירה ואי בעי למיכל מצי אכיל מה"ת, מ"מ כיון דידעינן בודאי ששום אדם לא יאכל מזה, יהיה מאיזה טעם שיהיה, הרי הוא עובר באיסור מלאכה מה"ת.

[וכבר העירו דלכא' מגמ' ביצה (ר, א) מוכח כדברי השאג"א, דאיתא בגמ' שם דאושפזיכניה דרב אדא בר אהבה היו לו ביצים שנולדו ביו"ט שאסרוהו מדרבנן בו ביום, ורצה לבשלן כדי לאוכלן למחר בשבת, ואסר לו רב אדא בר אהבה מטעם דכיון דביו"ט אסורות באכילה הרי"ז מוקצה ואסור ליגע בהן. והקשו דתיפו"ל דאסור לבשלן לשבת כיון דלא מועיל עירוב תבשילין אלא היכא דמה"ת מותר מדין הואיל, ובנד"ד ליכא טעמא דהואיל, שהרי אסור לאוכלן ביו"ט. וע"כ מוכח כדברי השאג"א דהמבשל דבר האסור באכילה רק מדרבנן, עדיין מה"ת איכא להתירא דהואיל, אף שידעינן בודאי שבפועל שום אדם לא יאכלם, (ועיין בחזו"א מט, טו מש"כ בזה). וכן העירו דברמב"ן פ"ק דחולין (יב, א)

ובדיעבד אם התחיל לבשל סמוך לחשיכה, באופן שיגיע לשיעור מאכל בן דרוסאי רק אחר היו"ט, יש להקל דאין

מבו' כדברי השאג"א דהשוחרט דבר האסור באכילה מדרבנן, לא עבר באיסור מלאכה מה"ת].

ומבו' מדברי השאג"א דאף דידעינן בודאי שלא יצטרך לו ביו"ט, שהרי לא יעבור על איסור דרבנן ויאכלנו, מ"מ כיון שמה"ת בעצם הדבר ראוי לאכילה, לא עבר באיסור מלאכה מה"ת. וא"כ ה"נ כשגומר בישולו ביו"ט מעט זמן קודם חשיכה אף שידעינן שלא שייך שיצטרך לו ביו"ט ובפועל בודאי לא יאכלהו ביו"ט, מ"מ כיון שנסתיים בישולו קודם חשיכה ובעצם המאכל ראוי לאכילה ביו"ט לא עבר באיסור מלאכה.

ובמו"ז (ח"ג סי' ר"ב) ביארתי דברי השאג"א דס"ל דהא דהתירה תורה ביו"ט מלאכת אוכל נפש, אי"ז דוקא אם מצוי קצת שיצטרך לו ביו"ט, אלא התורה התירה לעשות מלאכת אוכל נפש בשביל יו"ט אף אם עושה זאת משום שמא יודמן לו דבר רחוק ביותר, שאז יצטרך ביו"ט לאותה מלאכה. ומעתה כיון שהותר לו לעשות המלאכה אם היה מכון לעשותה שמא יודמן לו ביו"ט דבר רחוק ביותר שאז יצטרך למלאכה, אמרינן דהותר לו לעשותה אף שאינו מכון לעשותה בשביל יו"ט. (שזהו שורש ההיתר דהואיל, דאמרינן דכיון שגם אם עושה המלאכה לא יכוין לעשותה בשביל יו"ט, מ"מ המלאכה בעצמותה היא ראויה בשביל יו"ט, לכן הותר לעשות המלאכה ביו"ט בין אם מכון לעשותה בשביל יו"ט ובין כשאנו מכון לכך, עיין במו"ז שם שביארנו הדברים בהרחבה). ולכן נמצא דבכל גוונא שעושה מלאכת אוכל נפש ונעשה ראוי לאכילה ביו"ט הותר לו לעשות המלאכה, (כיון דלעולם יכול להיות דשם יבוא איזה מקרה שהוא דבר רחוק ביותר דלא שכיח כלל, ואז יבוא לאוכלה ביו"ט).

ועיי"ש שביארנו עוד דמש"כ התוס' בפסחים (מו, ב) דאם מבשל סמוך לחשיכה שאפי' יבואו אורחים אין שהות ביום לאוכלו ליכא להתירא דהואיל, נתכונו התוס' בכה"ג שמיד אחר גמר הבישול מחשיך היום, שנמצא שאין שום אפשרות שיאכלהו ביו"ט, בכה"ג נאסר מה"ת לבשלו כיון דבעצם לא שייך שיוכלו לאוכלו ביו"ט, אבל אם גומר הבישול זמן פורתא קודם חשיכה, שבמציאות אם ירצה לאוכלו ביו"ט יוכל לאוכלו, ורק שהוא אינו צריך לאוכלו ולא שייך שיצטרך לזה סמוך לחשיכה, בזה אמרינן דמ"מ כיון שנעשה ראוי לאוכלו ביו"ט ליכא בזה איסור מלאכה.

כאן איסור מלאכה מה"ת ואיסורו רק דרבנן, ומועיל לזה

ולפי"ד השאג"א נמצא דל"ק כלל מה שהקשה בשו"ת הגרעק"א (שם) דמי שדר במקום רחוק מהישוב, רחוק מהתחום, דלא מצוי שיקלעו אצלו אורחים, לא יותר לבשל מיו"ט לשבת, דלדידיה לא שייך התירא דהואיל ואי מקלעי ליה אורחין עיי"ש. ובזמנינו שאין מצוי כלל שפתאום באים אורחים לאכול ללא הזמנה מעיו"ט, יש לתמוה דאפי' בדר בישוב ג"כ יש לאסור לבשל מבעו"י כיון דלא מצוי שיקלעו אורחים. אבל לדעת השאג"א ל"ק כלל, שלשיתו מלאכת אוכל נפש שרינן אפי' אם לא שכיח שיבואו לאוכלו ביו"ט.

והנה בביה"ל (ר"ס תקכ"ז) מביא דברי המג"א ושאר הקדמונים דפסקו כדעת רבה דס"ל דלא יועיל עירוב תבשילין להתיר לבשל לשבת אלא היכא דאיכא התירא דהואיל, וממשיך עוד הביה"ל וכתב דאמנם נמצא גם דעת ראשונים דפסקו כרב חסדא דלא ס"ל מטעמא דהואיל, ורק ס"ל דמה"ת מותר לעשות ביו"ט מלאכה בשביל שבת דשבת ויו"ט קדושה אחת נינהו (ורבנן אסרו לבשל לשבת אא"כ עשה עירוב תבשילין). וכיון שמה"ת מותר לבשל לשבת בכל גוונא, לכן מועיל עירוב תבשילין להתיר בכל גוונא לבשל מיו"ט לשבת. ומסיים הביה"ל דע"כ נראה, דאף דלכתחילה בודאי צריך ליזהר כשמבשל מיו"ט לשבת לגמור מלאכתו בעוד היום גדול וכדעת כל הני רבוותא שפסקו כרבה, מ"מ בשעת הדחק י"ל דכדאי הם רבוותא הראשונים שפסקו כרב חסדא לסמוך עליהם להתיר לבשל סמוך לחשיכה, וכ"ש ביו"ט שני שהוא דרבנן בודאי יש להקל לסמוך לעת הצורך.

ולדברינו נמצא דיש לנו היתר דס"ס לבשל לשבת סמוך לחשיכה, והיינו דשמא ההלכה כהקדמונים דפסקו כשיטת רב חסדא דהותר לבשל לשבת בלא דין הואיל, ואפי' אי נימא דהלכה כהקדמונים דפסקו כשיטת רבה דלא הותר לבשל אלא היכא דאיכא התירא דהואיל, מ"מ עדיין יש לנו להסתפק דשמא ההלכה כדעת השאג"א הנ"ל דס"ל דגם במבשל סמוך לחשיכה איכא התירא דהואיל וכן"ל.

וכן לענין איסור הכנה דרבה דילפינן מקרא ד'והכינו את אשר יביאו', דמה שהכין ביו"ט לשבת אסור לאוכלו בשבת, ג"כ יש לנו ספק ספיקא להתיר לאכול בשבת ממה שבישל ביו"ט סמוך לחשיכה. והיינו דשמא ההלכה כהקדמונים דפסקו כרב חסדא דס"ל דמותר לבשל מיו"ט לשבת בלא טעמא דהואיל, דלדידיה ביארו התוס' בביצה (ב, ב) דליכא איסור הכנה בבישול מיו"ט לשבת, (דלא נאמר איסור הכנה רק בביצה שנולדה שזהו דבר חדש שלא היתה בעולם ולא

עירוב תבשילין"ה.

היתה ראויה כלל מעיקרא, אבל אפיה ובישול שהמאכל כבר היה בעולם ומחוסר רק תיקון בעלמא זה אינו חשיב הכנה, ואפי' אם ההלכה כהנך קדמונים דפסקו כרבה דס"ל דלא הותר האיסור מלאכה לבשל מיו"ט לשבת לצורך שבת אלא משום דאמרינן הואיל, ולדידיה ביארו התוס' דה"נ הא דליכא איסור הכנה בבישול לצורך שבת, היינו נמי רק משום דמטעמא דהואיל חשיב שהכין ליו"ט ולא שהכין לשבת, מ"מ עדיין יש להסתפק דשמא ההלכה כדעת השאג"א, דלשיטתו אמרינן טעמא דהואיל בכל דבר שבעצם ראוי לאכילה ביו"ט אף שידוע בודאי שבפועל לא יאכלנו ביו"ט וכנ"ל. ומה עוד שבמו"ז (ח"א סי' ל"ו) הוכחנו שאפי' להחולקים על השאג"א וס"ל דלא הותר איסור מלאכה דיו"ט לצורך שבת מדין הואיל אלא אם הוא שכיח שיצטרך לזה ביו"ט, וזהו דוקא לענין איסור מלאכה, שבזה ס"ל דלא הותר אלא משום שיש בזה צורך ליו"ט ולכן בעינן שיהא שכיח שיצטרך לו ביו"ט. אבל לאיסור הכנה, אף דלא שכיח כלל שיצטרך לו ביו"ט וא"כ אין הבישול צורך ליו"ט, מ"מ כיון שנעשה הדבר ראוי לאכילה ביו"ט חשיב כהוכן ליומו. ועיי"ש שהוכחנו שנחלקו בזה הקדמונים ואכמ"ל.

ולכן הוריתי למעשה ביו"ט ראשון שחל בעש"ק ונתאחרו מלבשל לצורך שבת, שיכולים להקל לבשל לשבת אף שיגמר הבישול סמוך לחשיכה, והמחמיר יחמיר לעצמו. [תשוה"נ ו, קכ"ג]

ית. דעת חלקת יואב (או"ח סי' ד) שחייבין מה"ת במניח בשבת קדירה ע"ג האש סמוך למוצ"ש אף שלא נתבשל בשבת אלא בחול, והוכיח כן מירו' פ"ק דשבת ה"ז דב"ה ילפי מלאכת היתר ממלאכת איסור, מה אילו עשה כן בשבת שמא אינו אסור דכוותה עשה כן מבעו"י מותר, וכן מדברי הרא"ש ספ"ב דביצה סי"ז. ובזכרוני כשנפגשתי עם הגאון רבי אהרן קוטלר זצ"ל שוחחנו בענין זה, ותמה היאך אפשר לחייב כשהמלאכה נגמרת בחול, והלוא צריך מלאכת מחשבת עד הסוף, ושכן מוכח בתוס' שבת (ד, א ד"ה קודם) שכ' שאם העמיד פת בתנור ורצה לרדותה קודם שתיאפה ולא הניחוחו חז"ל שוב אינו חייב, ואם נאמר שאפילו בנתבשל בחול חייב, היאך נפטור אותו משום שהוא אנוס, והלוא המלאכה נגמרה במעשה האפייה, אם אפילו נאפית בחול ג"כ חייב, אלא ע"כ כל המלאכה נחשבת נעשית על ידו כל הזמן וחייב על כל המלאכה, ולכן בנאנס פטור וכ"ש בחול, ולדבריו אין ספק כלל שפטור. ועיין במנ"ח מצוה רח"צ. ועיין מש"כ הרש"ש שבת ע"ג ע"א ראיות לאיסור.

ריבוי מאכלים לשבת

יז. המבשל בצהרי יו"ט הרבה מיני אוכלין לשבת, אם אפילו

ומיהו נראה ליישב שיטת החלקת יואב שאין הראייה מהתוס' מוכרחת, שאפילו נימא שחייב אם נתבשל בחול, היינו אם נתבשל, אבל אם לא מניחו לגמור בחול פטור, שחיובן הוא על מעשה חשוב בשבת שגרם בישול אחר כך אף בשוא"ת ע"י שמניחו, ואף בחול שאין צווי לשבות ממעשה, מ"מ על הגמר בשוא"ת חייבה אותו תורה, ולכן ראוי לו לסלקו, ושפיר כשהוא אנוס אי אפשר לחייבו משום שבמעשיו נעשה מלאכה חשובה שהרי לא רצה, וחז"ל מנעוהו והוא אנוס ע"ש היטב בלשון התוס', אבל החיוב מתחילה ועד סוף אף בחול כשזהו שוא"ת.

והבאתי אז הוכחה מהגאון בעל צפנת פענח זצ"ל שהוכיח כן מרש"י ותוס' תענית (כד א), שבגמרא איתא 'השולה דג מן הים בשבת כיון שיבש בו כסלע חייב' ופירשו רש"י ותוס' דנ"מ אפילו חזר והשליכו, וכונתם נראה דנתקשו כיון שהעלה מן הים ודאי יתחייב ומאי שנא אם חייב מיד ביבש כסלע או אחר כך כשמת, ומשו"ה פירשו דחזר והשליכו לים ומ"מ חייב, וקשה דהו"ל ליישב דמיירי שהעלה סמוך ללילה ואם ימות רק בלילה פטור כמלאכה הנגמרת בחול, קמ"ל יבש בו כסלע בשבת חייב, ולמה הוצרכו להעמידו בחזר והשליכו לים, דהא נפק"מ אף אם לא השליכו לים. אלא מוכח מכאן שאם מת בלילה בלאו הכי חייב שמלאכה הנגמרת בלילה חייבין עלה. אבל לא שמיע ליה להג"ר אהרן זצ"ל דיוק זה. ועי' גם בפמ"ג בסוף הפתיחה להל' שבת שמסתפק בעיקר הדין בזה.

ועכשיו כשאני מדפיס הדברים קבלתי ספר חלקת יואב ח"ב (קונטרס הערות כ, נדפס רק עכשיו) והמגיה מביא שם עוד גדולים שנטו כשיטת החלקת יואב שאם נגמר בחול חייב, והיינו מהר"ם בן חביב ובאמרי יושר ח"א סימן קצ"ב, ומביא מחזון נחום (סימן קי"א).

ורשמתי הדברים אף דמדרבנן לכה"פ ודאי אסור, דנ"מ כמבואר במפרשים (במג"א סימן תקכ"ז) במבשל תבשיל כגון טשולנט מיום טוב לשבת, ואינה ראויה ביום טוב ול"ש לומר הואיל, אם נאמר שאסור מה"ת שאפילו נגמר בחול חייב מה"ת, לא מועיל עירוב תבשילין להפוסקים דלא אמרינן צרכי שבת נעשין ביום טוב, ואם נאמר דכיון דאין המלאכה נגמרת ביום טוב עצמו שרי מה"ת,

במקלעו אורחים מאכילם רק ממין אחד או יותר, ראוי שהוא יטעם מכל המאכלים ביו"ט עצמו"ט.

א"כ לגבי מלאכת י"ט אינו אלא מדרבנן ויועיל ע"ז עירוב תבשילין, ובמק"א ביארתי היטב ד"ז בעזהשי"ת. [תשוה"נ א, רל"ג]

יט. והנה כתב המג"א ר"ס תקכ"ז, דלפי מאי דמבואר בגמרא שהיתר בישול מיו"ט לשבת ע"י עירובי תבשילין הוא מדין הואיל, א"כ אסור לבשל סמוך לחשיכה. דכתבו התוס' דבמבשל סמוך לחשיכה, ליכא למימר שיקלעו ליה אורחים. ונראה לפ"ז לדידן דמבשלים לשבת הרבה סוגי מאכלים, וגם כשיבואו אורחים לא יכבדם בצהרים במאכלים אלו, א"כ נמצא שאין על זה היתר דהואיל, וע"כ ראוי לחוש שיש בזה איסור תורה, דלא מועיל עירוב תבשילין לבשל בצהרים לשבת מאכלים הרבה המיוחדים לשבת.

והנה היה אפשר לומר דהכא שרי לבשל בצהרים מדין הואיל ואף שלאורחים ראוי רק מקצת האוכל, מ"מ מהני על הכל מדין ריבוי בשיעורים. אמנם נראה לעורר בזה, דהנה יסוד ההיתר דהואיל הוא מדין 'מתוך', דהוי בזה צורך קצת. ובראב"ד (מובא בש"מ כתובות ז, א) מפורש דמדין מתוך לא שרינן כשאפשר מערב יום טוב, ולא דמי לאוכל נפש גופא דשרינן גם בזה. והיינו טעמא, שמדין מתוך הוי רק דחוויה, לכן לא שרינן כשאפשר מבעוד יום. ומבואר בר"ן פ"ב דביצה, דלא שרינן ריבוי בשיעורים אלא בהותרה. א"כ לפי המבואר לעיל דמדין מתוך הוי רק דחוויה, אפשר דלא שרינן ריבוי בשיעורים כשהיתר רק מדין מתוך או הואיל, ואם כן אין להתיר לבשל בצהרים מדין הואיל אלא אם כן הכל ראוי לאורחים, ולא סגי במקצת שראוי לאורחים, דהנשאר שרי מדין ריבוי בשיעורים, וד"ז צ"ב ולהעיר באתי.

ומצאתי עצה נכונה בזה אם מבשל סמוך לערב מאכלים ואינו מטעים לאורחים וכו"ל, שיטעם הבעה"ב עצמו מכל אלו המאכלים ביו"ט עצמו, דאפילו אי לא אמרינן הואיל וחזי לאורחים, אם הוא בעצמו אכל ממש בעוד יום, בודאי תיקן שאין לוקין כמבואר במאירי פסחים (מו, ב) שבכה"ג אין ההיתר מדין הואיל כלל. ובזה מותר מדין ריבוי בשיעורים אף סמוך לערב או כשאין אורחים.

ומיהו נראה לעורר שיאכל כזית דוקא. דהנה איתא במשנה דבהמה המסוכנת אם יכול לאכול ממנה כזית צלי בעוד יום מותר לשחוט. וקשה הא מתירין אוכל נפש אף לפחות מכזית. רק נראה שבהמה כולה, לא שרינן מפני פחות מכזית

שרויה בשביעי ש"פ

יח. המחמיר שלא להאכיל מצה שרויה בשום אופן, אפי' לאחרים ואפי' לקטני קטנים, מותר מעיקר הדין לבשל שרויה בשביעי של פסח לצורך שבת, [וכן יכול לערב מעיו"ט בתבשיל של מצה שרויה], והמחמיר לעצמו תע"ב.

והוא הדין כל הקדירה לא שרינן אלא כשיש כזית. והדבר ק"ו, שבשחיטה אין חילוק כמה שוחט, ואפ"ה לא שרינן מפני פחות מכזית. כל שכן בבישול שיש איסור רבוי בשיעורים דלא שרינן הכל מפני פחות מכזית, ועל כן ראוי לאכול כזית דוקא. ולפי זה מצאנו עצה נכונה שיוכל לבשל בעוד יום בערב שבת בעירוב תבשילין שיאכל כזית או ישתה רביעית בעוד יום טוב, דאז אין ההיתר מדין הואיל ושוב מותר גם להרבות לשבת וכמש"נ (מיהו בעיקר דברי המאירי יש לפלפל הרבה, ואכמ"ל). [מו"ז ז, קמ"ב (א)]

כ. החזו"א (או"ח ס"ס מ"ט) דן להנהגין איסור במצה שרויה כל ימי הפסח, ומקילין בה באחרון של פסח (יו"ט ב' של גלויות), וחל שביעי של פסח בערש"ק, האם מותרין לבשל מצה שרויה (קניידלאך) לצורך שבת. ודן שם אם נימא דבשביעי של פסח שנוהג בו איסור, הרי"ז מוקצה ואסור לטלטלו. עוד דן שם החזו"א, אם יש בזה איסור מלאכה ביו"ט, דהא מסיק המג"א סי' תקכ"ז להחמיר כדברי הקדמונים דפסקו כרבה דס"ל דאין מותרין לבשל מיו"ט לשבת ע"י עירוב תבשילין אלא משום דאמרינן הואיל ואי מקלעי ביו"ט אורחין חזי ליה, א"כ בנד"ד שלא שייך שיצטרך לו ביו"ט דהא בשביעי של פסח אינו אוכל שרויה, א"כ אסור לו לבשלו בשבת. ומסיק החזו"א, דכיון שאינו נוהג כן בתורת איסור מן הדין, אלא נוהג כן בתורת שמחמיר בדברים המותרים, אמרינן דכיון שראוי היום לנהגין להקל לאכול שרויה אין בזה משום מוקצה (ועיין מש"כ ע"ז במו"ז ח"ז סי' קע"ז), וכן אין בזה איסור מלאכה דיו"ט לשבת, דאמרינן הואיל ומקלעי אורחין הנהגין להקל שרויה ויתן להם, עכ"ד.

מיהו ישנם חסידים שאף שבאחרון של פסח (בחו"ל) נוהגים לאכול מצה שרויה, מ"מ בשבעת ימי הפסח הם מחזיקים מצה שרויה כאילו הוא חמץ (ואפי' אינם אוכלים מכלים שבשלו בהם שרויה וכיו"ב), והם לא יסכימו בשום פנים ואופן ליתן לאחרים לאכול שרויה. וא"כ אף שגם לדידהו מצה שרויה אינה מוקצה, כיון דגם המחמירין לנהוג בשרויה כאילו הוא חמץ לא ס"ל שכן הוא עיקר הדין, רק

הוספת מים למיחם

יט. מיחם שיש בו שיעור מים המספיק עד סוף היו"ט אף

שנהגו כן מחמת סייג וגדר ומודו שלאחרים שלא קיבלו לנהוג כן הדבר מותר, ולענין מוקצה כל שהדבר ראוי לאחרים אינו מוקצה, וכמ"ש החזו"א שם. מיהו כל זה דוקא לענין מוקצה שבוה הדבר תלוי אם 'בעצם' הדבר ראוי לאחרים, אבל לענין התירא דהואיל ואי מקלעי אורחים חזי ליה, שיסודו דכיון דשמא יצטרך למאכל ביו"ט אין איסור בבישולו לאורחים, בזה הדבר תלוי אם 'בפועל' יתנו לאורחים. שאם בפועל ודאי לא יתנו לאחרים, אין צריך כלל למאכל ליו"ט. וא"כ הנוהגים להחמיר לא ליתן שרויה לאחרים ליכא לדידהו היתר לבשל בשביעי של פסח לצורך שבת מצה שרויה מטעם הואיל.

מיהו אם הנוהגין להחמיר שלא ליתן מצה שרויה לאחרים, יסכימו להקל ליתן מצה שרויה לקטני קטנים, א"כ גם לדידהו עדיין שייך התירא דהואיל, והיינו הואיל ואי מקלעי ליה ביו"ט קטני קטנים ויתן להם לאוכלו, (מיהו לענין אי אמרינן הואיל ואי מקלעי ליה חולה שאב"ס, שאצלו ודאי יקילו ליתן במצה שרויה שאיסורו רק מחומרא, הנה הדבר תלוי בפלוגתת הגרעק"א והחת"ס אי אמרינן הואיל וראוי לחולה שאב"ס. שלדעת הגרעק"א (שו"ת מהדו"ק סי' ה) אמרינן בכה"ג הואיל, ולדעת החת"ס (שו"ת או"ח סי' ע"ט) לא אמרינן בכה"ג הואיל, דאף דחולה שאב"ס שכיח, אבל לא שכיח שחולה שאב"ס יצטרך בדוקא סוג מאכל זה לרפואתו. וא"כ ה"ה בנדר"ד דלא שכיח חולה שאב"ס שיצטרך בדוקא מצה שרויה לרפואתו לא אמרינן הואיל).

ולענ"ד יש עוד טעם להתיר לבשל מצה שרויה מטעם ס"ס. דהנה השאג"א (סי' ס"ד) כתב דהשוחט בהמה ביו"ט שהיא טריפה מדרבנן, לא עבר באיסור מלאכה מה"ת, דאף שבודאי לא יאכל מהבהמה מחמת האיסור מדרבנן דרביע עלה, מ"מ אמרינן הואיל דאי בעי למיכל מצי אכיל מה"ת, לא עבר באיסור מלאכה מה"ת. וחלק עליו הגרעק"א (בתשובותיו שם) דאף דמה"ת הבהמה כשירה ואי בעי למיכל מצי אכיל מה"ת, מ"מ כיון דידעינן בודאי ששום אדם לא יאכל מזה, יהיה מאיזה טעם שיהיה, הרי הוא עובר באיסור מלאכה מה"ת. (ועיין בדברינו בהע' ט"ו שהבאנו דיש להוכיח מהגמ' כדעת השאג"א, וכן שבחידושי הרמב"ן בחולין מב' דברי השאג"א, ועיי"ש שביארנו סברת השאג"א).

ולדעת השאג"א פשוט דהמבשל מצה שרויה בשביעי של פסח לשבת, אף אם בודאי שלא יאכל ולא יאכיל מהמצה שרויה לשום אדם ביו"ט, מ"מ כיון

אם יבואו אורחים, מותר להוסיף לו מים לצורך השבת^{כא}.

דמדינא מותר לאכול ולהאכיל מצה שרויה ורק בתור סייג וגדר החמירו לאסור מצה שרויה, א"כ עדיין איכא התירא דהואיל, והיינו דהואיל ואי ירצה לאכול או ליתן לאורחים מותר מדינא לעשות כן.

ומעתה נמצא דאפי' לנוהגים להחמיר באכילת שרויה כאילו הוא חמץ, ולא יתנו שרויה אפי' לאחרים ואפי' לקטני קטנים, מ"מ עדיין אית להו התירא דס"ס, ספק אחד דשמא ההלכה כהנך קדמונים דפסקו כרב חסדא דס"ל שמותר לבשל מיו"ט לשבת אפי' היכא דליכא טעמא דהואיל (עיין בביה"ל ר"ס תקכ"ז שהביא מחלו' הקדמונים, ומסיק דבשעת הדחק כדאי הם הנך קדמונים לסמוך עליהם, וכ"ש ביו"ט שני בודאי יש לסמוך להקל לעת הצורך), ועוד ספק דאפי' אם נימא דלא הותר לבשל בשבת אלא משום דאיכא התירא דהואיל, מ"מ שמא ההלכה כסברת השאג"א, דלדידיה כיון שמדינא מצה שרויה מותר באכילה, שוב מותר מדין הואיל לבשל מצה שרויה, אפי' אם ידעינן בודאי ששום אדם לא יאכל מזה וכמשנ"ת.

וכן מצד איסור הכנה דרבה (דילפינן מקרא ד'והכינו את אשר יביאו' דמה שהכין ביו"ט לשבת אסור לאוכלו בשבת), ג"כ אין לנו לאסור לאכול בשבת ממצה שרויה שבישלו ביו"ט אפי' שידעינן שאין הבישול לצורך יו"ט שבודאי לא יאכל מזה אדם ביו"ט, וכמו שנתבאר בהע' ט"ו לעיל דאם בישל מיו"ט לשבת סמוך לחשיכה אין לאוסרו לאוכלו בשבת מצד הכנה דרבה אפי' שידעינן שבודאי לא יאכל מזה ביו"ט עיי"ש טעם הדבר, ואותם טעמי היתר איכא גם בנר"ד שבישל מצה שרויה לשבת, עיי"ש וא"צ לכפול הדברים.

היוצא מדברינו דאפי' למחמיר לא להאכיל שרויה בשום אופן אפי' לאחרים ואפי' לקטני קטנים, מ"מ מעיקר הדין מותר לבשל בשביעי של פסח לצורך שבת מדין ס"ס, והמחמיר לעצמו תע"ב. [תשוה"נ ו, קכ"ד; כתבי תלמידים]

כא. ראשית, המים הלא מתערבבים ויש בילה, ונמצא משתמש במים שהוסיף ביו"ט עצמו, ואפשר דחשיב צורך יו"ט. ועוד נראה, דכיון דאין הבישול ניכר ביו"ט רק בערב, חסר במלאכת מחשבת ואין כאן איסור תורה, וממילא מהני לזה עירוב תבשילין. ומלבד זאת יש לצרף שיטות הראשונים דפסקו כרב חסדא דמותר לבשל מיו"ט לשבת אפי' היכא דליכא הואיל, ושפיר יש להתיר. [מו"ז ז, קמ"ב (א); כתבי תלמידים]

הדלקת נרות

כ. מדליקין נרות שבת מבעוד יום אף דאינו סמוך לחשיכה וליכא הואיל - דאינו ראוי ביו"ט עצמו, דשרגא בטיהרא מאי אהני, מ"מ כיון דספק אם יצטרך לאור בבין השמשות, שהוא הרכבה של יום ולילה (ואינו רק ספק יום ספק לילה), אכתני חשיב כצורך היום, וחשיב כצורך קצת דשרינן בהואיל"ב.

כב. חז"ל תיקנו עירוב תבשילין להתיר צרכי שבת ביום טוב, והיינו מפני שמה"ת בלאו הכי אין בזה איסור דאמרין הואיל, או מפני שצרכי שבת נעשין ביום טוב, וחז"ל אסרו ולא התירו אלא כשהניח עירוב תבשילין, ובמג"א ר"ס תקכ"ז מסיק להחמיר שההיתר מה"ת רק מכח הואיל. וא"כ סמוך לחשיכה דליכא הואיל ואסור מה"ת לא מהני בזה עירוב תבשילין. (ומיניה העלו האחרונים שהמעמדין 'טשולנט' צריכים לזוהר שיגמר ויהיה ראוי לאכילה לפני הערב שיהיה ראוי לאכילה לאורחים עוד לפני השבת, שאם אינו ראוי לאכילה לאורחים לפני השבת ליכא הואיל ואסור מה"ת, וע"כ לא מהני בזה עירוב תבשילין).

ולענ"ד נראה להעיר בדבר חדש. דהא ודאי כשם שאסור לבשל מיום טוב לשבת אי ליכא הואיל, הוא הדין כל המלאכות אסורין מיו"ט לשבת כשליכא הואיל. ואם כן צ"ע היאך אנו מדליקין מבעוד יום נרות שבת, והא אסור להדליק לצורך שבת אלא במקום הואיל וראוי מבעוד יום, וכאן אינו ראוי ביום דשרגא בטיהרא מי מהני, ולאחר שקיעה שהיא להרבה פוסקים בין השמשות, אז יכולים ליהנות מההדלקה, וא"כ עביד מלאכה באופן שאולי אינו ראוי כלל מבעוד יום אלא למחר, דלאחר שקיעה תיכף אולי כבר לילה ועובר על חשש איסור תורה. שהואיל ואי מיקלעי אורחים אף שאינו אלא ספק אם יבואו ויהיה צורך, מ"מ שרינן, דבאוכל נפש אפילו ספק מיקרי צורך. אבל הכא יש ספק אי נעשית באופן שאינו ראוי להיתר אוכל נפש, ויש לומר שזה אסור, דומיא דשחיטת ספק טריפות דמביעאי לן בביצה (לד, א) אי שרי והפוסקים אסרו מספק, דבמקום ספק אי יש בזה היתר אוכל נפש הוה כשאר ספיקא דאורייתא. והכא נמי בדעביד מלאכה באופן שאינו ראוי אלא למחר, יש לומר שדינה כספיקא דאורייתא ואסור.

לא הניח עירוב

כא. עבר ולא הניח עירוב, קמחו נאסר, ואפי' יבשל עבורו

ובתוס' ביצה (כב, א ד"ה אין) הקשו היאך אנו מדליקין מיום טוב לחברו ואין מודקדקין אם הוא לילה, והא אין יום טוב מכין לחברו. ותיירצו דאף על גב דאינו לילה, מ"מ הוא סמוך לחשיכה, ואף באותו יום ההדלקה צורך ע"ש. ויש לומר דהתם מיירי שצריך האור מיד, וכה"ג שרי, דממ"נ אם הוא יום מדליק ליומו, ואם הוא כבר לילה פשיטא דשרי. אבל כשמדליק זמן לפני השקיעה באור היום כמנהגינו, ואין צריכים האור רק קצת אחר השקיעה, יש לומר כיון שיש ספק בהאי הדלקה אם ראוי בכלל ליהנות ביום בזה לא שרינן, ולא שרי אלא כשצריך מיד כמו שביארנו. וכן משמע לכאורה במג"א (סימן תקי"ד ס"ק י"ד) דשרי להדליק בבית הכנסת אף שאין שם אדם מפני שהיא צורך מצוה, ובביתו שרי מפני שהיא צורך אותה שעה ע"ש. ומשמע שאם אין לו צורך בה ב'אותה שעה', אף שחזי לאחר כך, בזה לא שרינן ביום טוב. ואולי היינו טעמא דמספקא לן אולי לא צריך לה אלא בלילה, וזה אסור כמ"ש.

ונראה פשוט שלא נוכל להתיר ההדלקה ביום מה"ת הואיל ואי מתכסה בעננים חזי לאור, דבכה"ג לא שרי שזה לא שכיח כלל, וע"כ לא מהני בזה הואיל, כמבואר בתוס' ביצה (ב, א ד"ה והיה, וע"ש במהרש"ל), ובתוס' פסחים (מו, ב ד"ה רבה) ע"ש היטב. רק נראה דנוכל לומר דשרי הואיל והאי אור ראוי להדליק ממנו עבור קדירתו לבשל בה, ולכן שרי מה"ת. אבל האי היתר הוא למכשירי אוכל נפש, ויש לומר דמכשירין לא שרי אלא כשאי אפשר לעשותן מערב יום טוב, וא"כ הם בגדר 'דחוייה', וי"ל דלא אמרינן הואיל אלא במקום דחזי לאוכל נפש, אבל הואיל וראוי למכשירין לא אמרינן. ומהאי טעמא נמי לא אמרינן במכשירין מתוך להרבה פוסקים. וא"כ בנידון דידן לא נוכל להתיר מכח הואיל שראוי למכשירין. וגם לכמה פוסקים נר שהודלק לשבת הוקצה למצותה ואסור להשתמש או לנגוע בה אפילו למי שלא קיבל שבת, וליכא האי הואיל כלל.

אמנם אולי נוכל להתיר להדליק נר שבת שהיא מצוה דרבנן, וצורך מצוה אפילו דרבנן שרי ביו"ט כמבואר בתוס' כתובות (ז, א ד"ה מתוך) ע"ש. אבל נראה שרק מצוה דיומו שרינן, אבל לא שרי ביום טוב לצורך מחר שאינו לצורך מצוה דיומו, ובפרט לדידן דקיי"ל שההיתר לצורך שבת הוא רק מכח הואיל, וצרכי שבת לא שרי ביום טוב, אף שיש מצוה דעונג שבת, דלא שרי אלא למצוה דיומו. וא"כ ליכא להתיר נר שבת שיסודו מכח כבוד ועונג שבת שהיא מצוה דלמחר.

עכו"ם (באופן שאין בזה משום בישולי עכו"ם) התבשיל נאסר^{כג}.

ובריטב"א יומא (מו, ב) גבי הא דמיבעיא לן 'בין הביניים מהו' פירש שיש בה משניהם דומיא דבין השמשות שיש בה מהיום והלילה ע"ש. ומבואר מדבריו דבין השמשות הוא הרכבה של יום ולילה, ואינו רק ספק יום ספק לילה, רק דין שניהם בה ע"ש היטב. וכן ביאר באריכות הגאון הנפלא רבי יוסף רוזין זצ"ל בצפנת פענח פ"ה דשבת ע"ש היטב. ולפי זה א"ש שאין איסור לבשל למחר, רק האיסור שאין בזה צורך היום. ובבין השמשות שיש בה נמי צורך היום שרי, ומאד יש להאריך ולפלפל בסברא זו.

והעיקר נלע"ד להכריח מזה דשרי להבעיר לבין השמשות דהספק שמא יצטרך ליום, סגי למיהוי צורך קצת, ולא דמי לשוחט ספק טריפות שאסור לכמה פוסקים, שטריפה אינה אוכל נפש כלל, והוה ספק אי מלאכתו באוכל נפש או לא, וזה אסור ביום טוב. אבל מבשל או מדליק אור היא מלאכת אוכל נפש או הנאת הגוף, רק ספק אי ראוי לו, בזה אמרינן שהספק גופא מהני כצורך קצת, ודמי שפיר לספק אורחים דשרינן הואיל ואי מקלעי.

שוב מצאתי בספר מלאכת יום טוב (ס"ק ע"ז; ע"ט) דהעיר בהא דשרי להדליק בערב שבת מכח עירוב תבשילין, אבל לא העיר מכל דברינו הנ"ל, רק מקשה עוד לשיטת הפוסקים שהכנה דרבה אינה רק בביצה רק אפילו באפייה ובישול אסור מה"ת מכח הכנה כשליכא הואיל, הכא נמי כיון שאין הואיל, נימא דאסור ליהנות כלל מהאור שיש כאן דין הכנה דרבה. ולענ"ד נראה ברור שרק בפתילה לכמה פוסקים אם נעשית ראויה ביום טוב לשבת אסורה מדין הכנה דרבה, כמבואר ברמ"א ס"ס תק"א, אבל האור לבד לא צריך הכנה, ואם הדליק לשבת אף שאינו ראוי מבעוד יום, אין בזה איסור הכנה דרבה, וז"ב לענ"ד. [מו"ז א, ל"ג]

כג. הר"ן בביצה (ט, ב בדפי הרי"ף) מביא שאם עבר ולא הניח עירוב תבשילין הוא וקמחו נאסר, אבל כשאינו קמחו, כגון שהקנה לאחרים לא נאסר, אבל בעודו שלו יש דין שליחות ונאסר. ובשעה"מ תמה נימא אין שליח לדבר עבירה. (והארכנו במק"א לבאר בדיון אין שליח לדבר עבירה אם בטל המעשה, או דרך העבירה לא מתייחסת למשלח).

ונראה כשם שיש מצוות שמייחסים למשלח אף שאין דין שליחות, והיינו כשעיקר המצוה המטרה ולא המעשה, וכן מבואר במחנה אפרים לענין מצות

מעקה, שאם עכו"ם עשה המעקה בעה"ב מברך, שאין צריך בזה גדר שליוחות (במק"א יישבנו בזה קושיית הגרע"א באו"ח סי' תמ"ו על המג"א שמועיל ביעור חמץ ע"י גוי, במצא חמץ ביום טוב ע"ש. ותמה הגרע"א נימא אין שליוחות לנכרי ומבטל מצות תשביתו. רק הנראה, שעיקר המצוה שיהא החמץ מושבת, ולא שייך בזה אין שליוחות לנכרי), כמו"כ נראה שבעבירה נמי לפעמים עיקר העבירה התוצאה ולא המעשה, ואפילו על ידי עכו"ם עובר. וכן מפורש במנחת חינוך (מצ' כז) שבאיסור עבודה זרה נאמר לא יהיה לך אלהים אחרים על פני, ועוברין גם ע"י עכו"ם. ותמהו המפרשים הלוא אין שליוחות לעכו"ם, רק כאן קפידת התורה שלא היה ליהודי ע"ז בביתו, ואפילו על ידי עכו"ם שפיר עובר.

ונראה שכאן אסרו חז"ל שתבשיליו יתבשלו עבורו בלא עירוב, ובלי דין שליוחות גם כן עובר. ואפילו על ידי עכו"ם נראה שאם ישל בצוויו נאסר לו (כשאין בבישול אסור בישול עכו"ם), ושוב ל"ק כלל נימא אין שליוחות לנכרי, דאף שאין דין שליוחות, מ"מ כיון שהתבשיל נעשה בשלו נאסר. ויש לדייק כן בלשון הגמרא 'הוא נאסר', ולא 'הוא אסור', היינו ששורש האיסור שלא יתבשלו תבשיליו ביום טוב. [שיעורי הלכה י"א]

מהדורה זאת לזכרו ולעילוי נשמתו של ידי"נ

האי גברא רבה

הרה"ג אבנר זומר זצ"ל

שעמל בתורה מתוך הדחק וייסורים, ודקדק בקיום מצותיה.

ירא שמים מרבים, ולא החזיק טיבותא לנפשיה.

השכים לשפוך שיח קמיה בוראו, בכוונה ובמתינות כמונה מעות.

האיר פנים לכל אחד באשר הוא.

שקד וטרח להעמיד דורות ישרים.

ולאחר שנזדכך בייסורים קשים, השיב נשמתו לבורא עולמים

ביום י"ג שבט תשע"ז

ת. נ. צ. ב. ה.